

8. SANAYİ DEVRİMİ'NİN TARIMA ETKİLERİ

1760-1840 yılları arasında İngiltere'de yaşanan ekonomik dönüşüme “Sanayi Devrimi” denir. Tarıma ve zanaatlara dayalı bir ekonomiden, sanayinin ve makine üretiminin egemen olduğu bir ekonomiye geçiş sürecidir. 18. yüzyılda İngiltere'de başlamış, daha sonra diğer ülkelere yayılmıştır.

1769 tarihine kadar ekonomik faaliyet tarım, sanat ve ticaret üzerine toplanmışken, köylü, serf, tüccar, lonca mensubu, zanaatkar ekonomik hayatın temel unsurlarıydı. Sanayi kapitalisti henüz iktisat sahnesine çıkmamışken, fabrika işçisi de yoktu.

Makinalaşmanın ürünü sayılan bu devrimin İngiltere'de başlamasının nedenleri şunlardır:

- a) İngiltere, diğer Avrupa ülkelerine göre daha zengindi.
- b) İngiltere'de feodal toplumdaki, ticari topluma geçişte, toprağa dayanan kuvvetle, paraya dayanan yeni kuvvet arasında çıkar çatışmaları olmasına rağmen, İngiltere'yi idare edenler piyasa ekonomisinden gelen taleplere uymuşlardır.
- c) Fen ve mühendislik alanındaki çalışmalar, İngiltere'de büyük destek ve teşvik görmüştür.
- d) İngiltere, kömür ve demir yatakları yönünden zengindi.
- e) İngiltere'de ulusal bir patent sistemi kurulmuştu.
- f) İngiltere'de iktisat sahnesine yeni çıkan insanlar müteşebbisti.

Sanayi Devrimi sonucunda makine emeğinin ucuzluğu sebebiyle sanayi ürünlerinin fiyatları son derece ucuzlanmış ve el emeğine dayanan eski sanayi düzeni yıkılmıştır. Sanayideki bu gelişmeler, dünyanın tüm küçük yerel pazarlarını, dünya pazarlarına katarak, dünyanın bütün halklarını ilişki içine sokmuştur.

Sanayi Devrimi sonucunda, üretim artmış, uzun dönemde ekonomik refah gelişmiş, fiziki sermaye genişlemiş, işgücü verimliliği artmıştır.

Sanayi Devrimi, teknolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutları olan bir olaydır. Başlıca teknolojik gelişmeler şunlardır:

- a) Yeni temel maddeler, özellikle demir ve çelik öne çıktı.
- b) Yakıt ve mekanik güç kullanımında kömür, buhar makinası, elektrik, petrol, içten yanmalı motor gibi yeni enerji kaynakları devreye girdi.
- c) İplik eğirme makinası, su ya da buhar gücüyle çalışan dokuma tezgahı gibi insan gücü gereksinimini düşürerek, büyük üretim artışları sağlayan yeni makinalar icat edildi.

d) Fabrika sistemi olarak bilinen ve işlevlerin uzmanlaşması ile işbölümünün derinleşmesini gerektiren yeni bir iş örgütlenmesi gerçekleştirildi.

e) Ulaşım ve iletişim araçlarında buhar lokomotifleri, buharlı gemi, otomobil, uçak, telgraf ve radyoyu kapsayan önemli gelişmeler görüldü.

f) Bilim gittikçe sanayiye daha fazla uygulanır oldu.

Bu teknolojik değişimler, doğal kaynaklardan yararlanmanın çok büyük ölçüde artmasına ve seri üretime geçilmesine olanak verdi.

Sanayi dışı alanlarda da birçok yeni gelişme görülmüştür:

a) Tarımdaki ilerlemeler, daha büyük bir tarım dışı nüfusun beslenebilmesini sağlamıştır.

b) Ekonomik değişiklikler, servet dağılımından daha geniş kesimlerin pay almasına, artan sanayi üretimi karşısında servet kaynağı olarak toprağın öneminin azalmasına ve uluslararası ticaret hacminin büyümesine yol açtı.

c) Toprak mülkiyetinden, sanayi sermayesine doğru kayan ekonomik iktidar, siyasal değişimlere ve sanayi toplumunun gereksinimlerine uygun yeni devlet politikalarına yansdı.

d) Kentlerin büyümesi, işçi sınıfı hareketinin gelişmesi ve otorite kullanımında yeni biçimlendirmelerin oluşması gibi çok kapsamlı toplumsal değişimler yaşandı.

e) Çok kapsamlı bir kültürel dönüşüm gerçekleşti. İşçiler yeni ve farklı beceriler kazandılar, işleriyle ilişkileri değişti. El aletleriyle uğraşan zanaatçı olmaktan çıkarak, fabrika disiplinine bağımlı makine operatörleri haline geldiler.

Bütün bunlar psikolojik bir değişime de yol açtı ve insan, kaynaklardan yararlanmak ve doğaya egemen olmak konularında kendine çok daha fazla güvenmeye başladı.

İngilizlerin, buhar makinasını sanayiye sokmalarıyla birlikte başlayan kitlesel sanayi mamulleri üretimi, feodalizmin devam eden izlerinin yarattığı köylerdeki işsizlik, pek çok tarım işçisini kentlerdeki sanayi kuruluşlarında çalışmaya itmiştir. Böylece daha önce tarım işçiliği yapanlar, yavaş yavaş sanayi işçisi olmaya başlamışlardır.

Sanayi Devrimi'nin Tarıma Etkileri Şunlardır:

a) Öztüketime yönelik üretimde bulunan tarım işletmeleri, piyasaya yönelik üretime geçmişlerdir. Tarım ürünleri talebi artmıştır.

Sanayi Devrimiyle, Avrupa ve bazı değişikliklerle de olsa dünyanın diğer yerlerinde tarımsal faaliyetler yapısal bir değişikliğe uğramıştır. Birçok büyük fabrikanın kurulmasıyla yeni bir özellik kazanan şehirler, hatta ülkelerin, gerekli

gıda maddelerinin karşılanması için araziden en iyi biçimde yararlanmak gerekiyordu. Büyük miktarda ve çeşitli tarımsal ürün talebi ortaya çıkmıştı. Eskiden bir yerdeki tarım ürünleri eksikliği, bunu fazla üreten ülkelerin yükümlülüğü ile giderilirken, 19. yüzyıldaki sanayileşme, bütün ihtiyaç maddelerinin eksikliklerinde serbest üretim ekonomisi yoluna gitmeyi gerektiriyordu. Ortaçağın sona ermesinde, tarım ürünleri serbest ticaretinin etkisi bulunduğu da söylenebilir. 19. yüzyılda şehirlerin gıda maddeleri ihtiyaçlarını, eskiden olduğu gibi sayıları sınırlı küçük köylü ve derebeyi işletmelerinin üretimiyle çözümlenemeyen şekilde karşılanamıyordu.

Tarım işletmelerindeki faaliyetlerde, günden güne büyüyen sanayi işletmelerinin talebini karşılamaya yönelik değişikliklere gitmek gerekiyordu. Daha önce bazı sanayi ürünleri de dahil bütün gerekli malları kendisi yapan çiftçinin, sanayinin daha iyi bir şekilde yaptığı aynı malları para ile elde edebilme olanağı, onun paraya karşı talebini artırmıştır. Tarımsal ürünlerin fazla üretilmesi çiftçinin gelirini artırıyordu. Satışlardan elde edilen paranın önemli bir kısmı tarımsal üretimin ıslahı, modernizasyonu ve genişletilmesi yerine, daha kısa sürede daha fazla hasıla verecek sanayi ve ulaştırma alanlarına yatırılıyordu.

b) Tarımsal üretim artmıştır.

Tarımda küçük aile işletmelerinin, kapitalistik büyük tarım işletmelerine dönüştürülmesine Kuzey Batı Avrupa'dan başlanarak dünyaya yayılmıştır. Sanayinin sürekli gelişimi tarım ürünlerine olan talebi artırıyordu. Bu durum deniz aşırı üretim bölgelerinden hammadde temini konusunu ortaya çıkardı. Böylece, Avrupa'daki sanayinin gelişimi, deniz aşırı birçok bölgenin tarımsal gelişmesine öncülük etmiştir. Sanayi ülkeleri iş ve sanayi güçleri dolayısıyla ithal ettikleri hammaddenin karşılığını, mamul ürünleriyle ödeyebilecek durumdaydılar. Bu faktörlerin etkisiyle, 19. yüzyılda yeni ve eski dünyada henüz daha tarıma açılmamış büyük arazi parçalarının hızlı biçimde imarı yoluna gidilmiş, yeni iskanlar yapılmış, batı ve orta Avrupa sanayinin gereksiniminin karşılanmasına çalışılmıştır.

c) Kapitalistik tarım işletmelerine doğru yönelinmiş, işletmelerde başarı parayla ölçülür olmuş, ulaşım olanaklarındaki artışla dünyadaki ekonomik bütünlük genişlemiştir.

Çeşitli dış ülkelerde yapılan yeni yerleşimler ve buraları birbirine bağlayan yollar, yelkenli gemilerle yapılan ulaştırma ve taşıma işlerinin yerini vapurlara bırakması, modern haberleşme araçlarının ortaya çıkması, dünyayı gittikçe artan bir ekonomik bütünlüğe sokmaya zorluyordu. Saf hasılasını artırmak isteyen çiftçiler gittikçe pazar ürünlerine ilgi gösteriyor ve faaliyetlerini pazara dönük olarak satışa uygun ürünlerin üretimine yönlendiriyorlardı. Öz tüketime yönelik üretim yapan aile işletmesi yapısından,

pazara dönük üretim yapan kapitalistik işletme durumuna dönüşen üretim birimlerinde, başarılar kazanılan para ile ölçülmekteydi.

d) Tarım sınırları genişlemiş bir meslek karakterini almış, işbölümü ve ihtisaslaşma gelişmiş, entansite ve verim artmıştır.

Kapitalistik çalışma, tarıma yavaş yavaş sınırları genişlemiş bir meslek karakterini vermiştir. 19. yüzyılda işbölümü ve ihtisaslaşma tarımla diğer meslek sınıfları arasında ayrılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artık ülkeler ekonomik politikalarını belirlerken, çeşitli ekonomik faaliyet kollarının önemlerini, karşılıklı etkileşimlerini dikkate almak durumundaydılar.

Avrupa sanayi, dünyanın pek çok bölgesine ihracat olanağına sahip olurken, nüfus yoğunluğu fazla olan Avrupa ülkeleri gittikçe entansifleşen ve verimi artan bir üretim yapısına kavuşmaya başladılar. 18. yüzyılın ilk 10 yılında tarla ürünlerinin miktarının devamlı artması şeklinde ortaya çıkan bu değişim, izlenecek tarım politikalarını da etkilemiştir.

e) İktisadi politikada, ticaretin gelişmesi yanında tarım politikası da ele alınmaya başlanmıştır.

Avrupa kıtasında gerçek bir tarım politikasından 18. yüzyılın bitiminden sonra söz edilebilir. Ortaçağda bir tarım politikası yoktu ve ekonomi politikası tamamen ticaretin gelişmesini hedef almıştı. Ülkeler, Yeni Çağın başlangıcında yasaklar, gümrükler v.s. ile tarımsal üretime müdahaleyi mali düşüncelerle yapmışlardır. Köylü hürriyetine kavuştuktan sonra çiftçilerin kötü durumunu iyileştirmek için alınan önlemler, ekonomi politikası içinde tarım politikasının öne alınmasına sebep olmuştur.

f) Tarım ülkeleri arasında rekabet ortaya çıkmış, bunu önlemek için tarımı rekabetten koruyucu önlemler alınmıştır.

19. yüzyılda tarım ülkelerinin rekabeti, alınacak yeni önlemlerin önemini artırmıştır. Büyük işletmelerde artan işçi sorunları, düşen tarım ürünleri fiyatlarına karşı çiftçiyi korumak amacıyla çiftçiye doğrudan yardım konuları ortaya çıktı. Önceleri mali düşüncelerle konulan tarımsal ürün gümrüklerinin çiftçiye ve ülke tarımını rekabetten koruyucu gümrükler haline getirilmesi gerekmiştir.

g) Tarım istatistikleri önem kazanmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen tarım istatistikleri önem kazanmıştır. Araziden yararlanma şekilleri, ürün miktarları, hayvan sayıları, tarım işletmelerinin durumu her ülkede bilinmesi gereken bilgiler oldu. 20. yüzyıldan itibaren de ülkeler birbirlerinin tarımsal rekabet koşullarını incelemek, tarımsal gelişmelerini izleyebilmek için diğer ülkelere temsilci veya uzmanlar

göndermeye başladılar. 20. yüzyılda bazı meslek sınıflarının uluslararası birlikleri de ortaya çıkmıştır.

h) Tarım işçileri de, çalışma hayatıyla ilgili konularda ele alınmaya başlamıştır.

Sanayileşme sonucu ortaya çıkan işçi sorunlarının çözümüne gidilirken, tarım işçilerini de dikkate almak gerekiyordu. Özellikle kapitalistik tarımsal üretimde çalıştırılan tarım işçilerine gerekli sosyal olanakların sağlanması, bunların önemini artırmıştır.

ı) Ulaşım kolaylığı sayesinde dünya tarım ekonomisi sürekli ilerlemiş, tarımsal girdi ve ürünlerin uzak mesafelere nakli mümkün olmuş, geçici işçi bulma probleminde rahatlama sağlanmıştır.

Modern ulaşım araçlarının kullanımı ile büyük miktarlar halinde tarım ürünlerinin kısa sürede ve bozulmadan nakledilmesi mümkün olmuştur. 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı ve 1919 senesinde açılan Panama Kanalı tarım ürünlerinin naklinde kolaylık sağlamıştır. Ulaşım olanaklarının artması tarım ürünleri yanında tarım alet ve makinaları, ticari gübreler, kesif yem gibi tarımsal girdilerin büyük miktarlarda gönderilmesini de sağlamıştır.

Ulaşım kolaylığı geçici işçi bulma sorununu da hafifletmiştir. I.Dünya Savaşı'ndan önce binlerce geçici işçi Polonya ve Galiçya'dan her yıl Avrupa'nın diğer ülkelerine gelmekteydi. İtalyan ve İspanyol işçiler kendi ülkelerinde tarım işi olmadığı kış aylarında Güney Amerika'ya çalışmaya gidiyor ve İlkbahar'da ülkelerine dönüyorlardı. Doğu Asya'dan Hindistan, Avustralya ve Hollanda'ya tarım işçisi gönderilebiliyordu. Ulaşım kolaylıkları sayesinde daha önce işçi bulunmadığından boş kalan İtalya, İspanya ve Fransa'nın belli bölgelerine iskan yapılabilmştir.

Tarım işçileri için gereksinim duyulan sermayenin temininde de ulaşım kolaylıklarının payı vardır. I. Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda henüz genç sayılan tarım ülkelerine, özellikle Kuzey Amerika'ya ve sömürge ülkelerine sermaye akışı olmuştur. Savaşın sonra genç tarım ülkesi konumunu değiştiren Amerika, Avrupa ve özellikle de Alman tarımına sermaye yardımıyla bulunmuştur.

Tarımsal durumu istikrarlı olmayan, doğal koşullar bakımından kötü ürün yılında aç kalma korkusu yaşayan ülkelere, bol üretimin bulunduğu ülkelere ürün gönderilerek beslenme sorunları hafifletilmiştir.

19. yüzyılda tarımsal üretim potansiyelinden doğal ve ekonomik koşullara, özellikle ulaşım ve pazar şartlarına uyularak en yüksek seviyede yararlanmak düşünülmüştür. Dünya sanayi bölgeleri etrafında, tarım işletmelerinin pazara göre şekillenmelerini ortaya koyan Thünen daireleri

oluşturmuştur. Daha önce çabuk bozulduğundan dolayı pazara yakın yerlerde yetiştirilen çiçek, sebze, turfanda meyve gibi ürünler, hava ulaşımının gelişmesiyle pazara daha uzak yerlerde de yetiştirilmeye başlanmıştır. Sanayinin geliştiği Avrupa'da ve komşu bölgelerde bahçe tarımı, süt mamüleciliği, besi işletmeleri kuruldu. 20. yüzyılın başlarında bütün batı ve orta Avrupa'da genellikle gıda maddeleri yetiştiren işletmeler çoğaldı. Pamuk, yün, deri, kıl v.s. gibi sanayide hammadde olarak kullanılan ürünleri yetiştiren işletmeler daha uzun çevrelerde yer almıştır. Koyun yetiştirme merkezleri güney yarım küresine kaymıştır.

i) Dünya pazarlarına hakim olan tarım ürünlerine sürekli yenileri eklenmiş, ürünlerin önemlerinde değişiklikler olmuştur.

Dünya ulaştırma şebekesine yeni ülkeler katıldıkça, pazarlara yeni ürünler geliyordu. Önceleri dünya pazarlarına yün ve pamuk hakimdi, sonraları hububat bunların yerini aldı. Hububatı, dondurulmuş et, süt mamülleri, yumurta izlerken, 19. yüzyılda yağ bitkileri bunlara katıldı. 20. yüzyılda bahçe ürünleri ve kauçuk uluslararası önem kazandı. 20. yüzyılın başlarında batı ve orta Avrupa ülkeleri (İngiltere, Hollanda, Belçika, Fransa, Almanya, İskandinavya, İsviçre, İtalya) kalabalık bir tüketim bölgesi olup, dünyanın diğer yerlerinde üretilen fazla ürün buraya gelmekteydi.

Kapitalistik işletmeler yoluyla dünya pazarlarına hakim olmak amacıyla tarım işletmelerinin çok miktarda, kaliteli üretim yapabilmek için birleşmelere gittikleri görülmüştür. Çeşitli ülkelerde tarım birlikleri, üretimi iyileştirme olanaklarını aramaya başladılar ve ilk defa tarımsal üretimle ilgili sorunlar Avrupa'da ele alındı.

j) Doğa güçlerinden en fazla yararlanabilmek için tarımla ilgili konular bilimsel seviyede ele alınmaya başlanmış ve çeşitli okullar açılmıştır.

Değişik bölgelerde faaliyette bulunan çiftçiler birbirlerinin mesleki bilgilerinden yeterince yararlanamıyorlardı.

Tarımsal ilerleme Almanya'da, İngiltere ve Batı Güney Avrupa'dan sonra başlamıştır. Başlangıçta tecrübelerin yer aldığı tarım bilgisi literatüründen istifadeye oldukça geç başlanmıştır. Tarımda ileri gidebilmek için öncelikle tarım hakkında gerekli bilgilere sahip idarecilerin önemi üzerinde durulmuştur. Kameralistler'e ait olan bu düşünce, sadece büyük tarım işletmeleri için idareci yetiştirilmesine yönelik olduğundan pek başarılı olamamıştır. Ancak bu faaliyetler; Tarımın ilmi yoldan incelenmesi, tarımsal üretimde tarım işletmesinin bölünmez bir ünite olduğunun tanınması, zorunlu tarla sistemiyle çalışmanın, kamu mülkü arazinin ortaklaşa kullanımının, angarya mükellefiyetlerin sakıncalarını ortaya koyması yönüyle yararlı olmuştur.

Kameralistler arasında yer alan bilim adamları, hayvan yemi, tırfıl

yetiştiriciliği, hayvanların yazın ahırda beslenmesi, kültür bitkileri, hayvan besleme, toprakta humusun ve suyun önemi konularında çeşitli bilgiler vermişlerdir.

Tarım için esas bilimsel çalışmalar 19. yüzyılda, Almanya’da, Albrecht Tahaer ile başlamıştır. A. Tahaer, tarla sistemleri ve nöbetleme konusunun tarımdaki önemini ele almıştır. Kuru ot birimi esasına dayanan hayvan besleme bilgisi, tarımda yüksek saf hasıla elde etmek için modern işletmenin nasıl olması hakkında esaslar ortaya koymuştur. Uygulama tekniği bulunmayan tarım eğitiminin yararlı olamayacağını savunan A.Tahaer, tarım işletmeleriyle devamlı olarak ilgili olabilen tarım okullarının yararını belirtmiştir.

Bu düşünceyle A. Tahaer 1802 yılında Celle’de kendi mülkü olan bir tarım işletmesinde tarım okulu kurdu. 1806 yılında Prusya’ya, Friedrich Wilhelm tarafından çağrılarak Möglin derebeyi çiftliğinde bir akademik müessese kurdu. Daha sonra 1818-1853 döneminde çeşitli yerlerde kurulan akademilere Möglin akademisi örnek olmuştur. Yeterli ve vasıflı öğretim elemanı noksanlığı sebebiyle bu akademiler bekleneni verememişlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında da akademilerin çoğu kaldırılmıştır. Bu dönemde tarım bilimine hizmeti geçenlerden V.Wulffen daha sonraki gelişmelere çok yardımı dokunan işletme istatistiğinin esaslarını kurmuştur. Block, tarım işletmeleri hesaplarında, özellikle tarımsal değerlemede, çok değişen para kıymeti yerine çavdar kıymeti birimini kullanarak, mesleki yeni düşüncelerin yayılmasına neden olmuştur.

Takip eden 15-20 yıl tarımsal üretim ekonomisi konusu ilerletilemezken, Justus V.Liebig’in özellikle bitki besleme konusundaki çalışmaları ve yayınları dikkatleri tarım tekniğine çekmiştir. Liebig’in, tarımı bir tabiatçı ve özellikle bir kimyager gözüyle incelemesi ve sonradan yanlış olduğu anlaşılan bazı görüşleri olmasına rağmen, bitki besleme ilminin esaslarını kuran insan olarak tanınmaktadır. Liebig’in nazariyesinin kıymeti gün geçtikçe azaldı ve neticede ortadan kalktı. Liebig’in yalnız tarımsal kimya kültürüne dayanarak gayrisafi hasılanın yükseltilmesi konusundaki tezide yanlış çıkmıştır. Onun döneminde, tarımsal ürün fiyatlarının devamlı yükselmesi, yalnız gayrisafi hasılanın artırılmasının, rantabilitede aynı artışı yapacağı görüşünün yanlışlığının anlaşılmasını güçleştirmiştir.

k) Yeni işletme şekilleri ortaya çıkmıştır.

Tarımsal üretimde ilerleme, köylünün Orta Çağ bağlarından kurtulup, hür ve serbest çalışma olanağına kavuşmasıyla güçlendi. Zorunlu tarla sistemi ve nöbetlemenin kaldırılmasıyla 19. yüzyılda Almanya’nın her tarafında yeni işletme şekilleri ortaya çıktı. Kuzey Doğu Almanya’da koyunculuk önemini yitirdi. Yün fiyatlarındaki düşme kârlı koyuncululuğu olanaksız yaptı. Buna karşılık, tırfıl yetiştiriciliğine dayalı sığırcılık 1800’lü yılları başlarında gelişti. Sığır yetiştiriciliğinden elde edilen gübrenin başta hububat olmak üzere bitki

yetiştirmede kullanımı yararlı oldu. Bu dönemde Napolyon savaşları nedeniyle halkın alım gücü düştüğünden, üretimin artırılması köylüye fayda sağlamıyordu. 1830'lardan itibaren fiyatlar düzeldi ve patates kârlı bir ürün olarak tarımsal üretimde kendine yer buldu. Napolyon döneminde ekim sahası sınırlandırılmış olan şeker pancarı, patatesi izledi. Özellikle ucuz insan işgücü bulma olanağı, çapa bitkileri tarımını teşvik etti. Şekerpancarı yetiştiriciliğinde uygulanan derin toprak işleme, yabancı ot mücadelesi gibi işlemler, hububat verimi üzerine de olumlu etki yapmıştır.

l) Tarım girdileri sanayinde gelişmeler oldu.

1836-1895'de Schulz-Lupitz isimli büyük bir çiftlik sahibi baklagillerin ekimiyle, toprağın azotça zenginleşebildiğini ortaya çıkarmıştı. 1895-1896'da Hellrigel'de bunu baklagillerin, nodoziteler aracılığıyla havanın serbest azotunu tespit ederek, toprağı azotça zenginleştirdikleri biçiminde açıklamıştır. Yeşil gübre kullanılarak, kumul topraklarda patates yetiştirilebileceğı öğrenildi. Ahır gübresi, ticaret ve sanayi gübrelerinin bitkiler üzerindeki tesirleri sistematik olarak araştırılmaya başlandı. 1835 yılında ilk Guano gübresi Şili güherçilesi İngiltere'ye geldi.

Kimyasal gübre sanayi gelişmeye başladı. Ulaşım masraflarının ucuzluğu, süperfosfat imali için uzak yerlerden hammadde naklini olanaklı duruma getiriyordu. 1850'de süperfosfat, 1885'de tomas unu imaline başlandı. 1860'da Stassfurt kaya tuzu ocaklarından potaslı gübre imali için hammadde teminine başlandı. İzleyen yıllarda çeşitli gazları kapsayan sulardan, sülfürik asitli amonyak elde edilmesi önem kazandı. Birinci Dünya Savaşı'nda sentetik azot üretimi, Şili güherçilesinin gübre olarak kullanımını sınırlandırdı.

Tarımsal kimyadaki gelişmeler, toprak fiziğı, toprak kimyası konularındaki çalışmalarını artırdı. Bunların toprak işleminin ilerlemesine katkıları oldu. Toprak işlemeyle birlikte toprak işleme aletlerinde de değışim başladı. İngiltere, Belçika ve Almanya'da tarım alet-makinaları yapımı hızlandı. Müstakil bir tarım alet-makinaları sanayi ortaya çıktı.

m) Bitki ve hayvan ıslahı konusunda başarı sağlandı.

Gayrisafi hasılanın artırılmasını hedef tutan bitki ve hayvan ıslahı çalışmalarında büyük başarılar elde edildi. İngiltere örnek alınarak diğerk ülkelerde de kültür bitkileri ıslahına sistematik biçimde başlandı. İlk önemli başarı şekerpancarında ortaya çıktı. 1747 yılında kimyager Marggraf pancarın şeker kapsadığını ortaya koydu.

1836 senesinde Almanya'da 156 adet şeker fabrikası vardı. 100 kg. şeker üretimi için başlangıçta 1700 kg. şekerpancarı gerekirken, yapılan ıslah çalışmalarının da katkısıyla 1868-1896'da bu rakam 1200 kg'a, bugün ise 600-700 kg.a düşürülmüştür. Kültür bitkilerinin ıslahı önce ampirik olarak çiftçilerce yapılıyordu. Hububat ve patatesin de üzerinde durulmaya başlandı. İlmî olarak bitki ıslahına 1880 yılında başlandı. Bitki ıslahı konusundaki başarıların çoğı özel çiftçilere aittir. Örneğın bitki ıslahında dünyaca tanınan bir isim olan

Lachow çiftçidir.

Bu dönemde yaygın olarak üç tarla sistemi izlendiğinden yem kıtlığı, hayvan yetiştirmede bir sorun oluşturuyordu. Hayvancılıkta ilerleme, bu eski tarla sistemlerinden kurtulduktan sonra başlamıştır. Hayvan yetiştiriciliğindeki ilerlemeler önce İngiltere’de sonra Almanya’da oldu. Bu konunun gelişmesine Von August von Wockherlin’in 1846’da yayınladığı “Tarımsal Hayvan Ürünleri” isimli üç ciltlik eserin çok faydası olmuştur. Bu çalışmada genel hayvan yetiştirme, sığırcılık ve koyunculuk konu edinilmiştir. O dönemde atçılık henüz devlet haralarının tekelindeydi. Settegast (1809-1879), E.Wolff (1874), Julius Kühn (1861), Ottomar Rohde (1816-1881) hayvan besleme konusunda önemli eserler ortaya koymuşlardı. Bu çalışmalarını temel alan Keller hayvan besleme bilgisine Nişasta Değeri esasını getirmiştir.

Bulaşıcı hayvan hastalıkları ve bitki hastalıkları konularında ancak 19.yüzyılın ikinci yarısında bilimsel anlamda çalışmaya başlanmıştır. Hayvan besleme konusundaki ilerlemelerle birlikte, hayvancılıkta verim artmaya başlamıştır.

n) Tarımda mesleki bilgi ve işletmecilik bilgisinin önemi artmıştır.

Tarımda yüksek mesleki bilgiye sahip olan uygulamacıların başarılı olabileceği, özellikle de modern sermayeye dayanan tarımda bunun kaçınılmaz olduğu ortaya çıkınca, Tarım Üniversitesi ve Enstitülerinin açılması teşvik edilmiştir. Bu kapsamda 1896’da Leipzig’de, 1871’de Giessen’de, 1872’de Göttingen’de, 1874’de München’de teknik yüksekokulun bir şubesi olarak üniversiteler açıldı. Daha önce Berlin’de ilk akademiye benzer şekilde kurulan Weichenstephan, Pappelsdorf, Höhenheim 1881 yılında tarım yüksek okuluna çevrildiler. Bu dönemde tarım konuları ağırlıklı olarak teknik yönden ele alınıyordu. İşletmelerin kontrolünde büyük önemi olan istatistiki bilgiler yetersizdi. Pohl ve Von der Goltz bu konudaki eserleriyle bunu gidermeye çalıştılar.

Yabancı ülkelerin fiyat rekabeti etkisiyle, tarım işletmelerinde değişiklik yapmak zorunluluğu ortaya çıktı. Uluslararası rekabet 19. yüzyılın ilk 35 yılında bütün batı ve orta Avrupa’da ülkeleri çok etkileyen bir tarımsal buhran meydana getirdi. Uygulanan hububat gümrüğü nedeniyle Almanya’da bu buhran daha uzun sürmüştü. Bu durum çiftçilere, saf hasılanın önemi ile tarımsal üretimin, ekonomik koşulların etkisi altında bulunan bir ekonomik faaliyet olduğunu göstermiştir. Tarım işletmeciliği bilgisinden, milli ekonomide yararlanmak yoluna gidilmiştir.

Henrich Von Thünen’in “İzole Bir Şehrin Tarım Ve Ulusal Ekonomiyle İlişkileri” isimli, tarım işletmelerinin şekillenmesine etki yapan faktörleri inceleyen eseri 1826 yılında yayımlandı. Bunlara rağmen Alman çiftçisinin önemli bir kısmı ancak Birinci Dünya Savaşı’nın yol açtığı felaketlerden sonra tarımsal işletme bilgisinin önemini kavramıştır. Almanya’da yapılan para

kıymeti stabilizasyonu büyük bir tarımsal buhrana yol açmış ve kapitalistik ekonominin gereklerine her bakımdan uyabilen işletmelerin gereği anlaşılmıştır.

Üniversitelerde yetişmiş müdürleri kullanan büyük tarım işletmeleri yeni teknik bilgilerden yararlanarak pek çok küçük köylü işletmesine rehberlik yapmıştır. Sanayi bölgelerine yakın olan tarım işletmeleri ekonomik olarak daha ileride bulunmuşlardır.

o) Tarım alanında çeşitli Birlikler ve uluslararası birleşmeler ortaya çıkmış, ülkelerarası uzman değişimi yapılmıştır.

20. yüzyılda, kültürü ileri ülkelerde, çiftçilerin genellikle yetersiz olan araştırmaları desteklenmiştir. Diğer ülkelerin tarım konusundaki ilerlemelerinden yararlanmak için karşılıklı uzman göndermelere önem verilmiştir.

Tarımda, Ziraat Odaları gibi organizasyonlara gereksinim özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında gübre, yem gibi girdilerin kıtlığı nedeniyle üretimin gerilediği dönemlerde hissedildi. Tarımda üretim girdilerinin temini ve ürünlerin satışı işlerinde kooperatifleşme faaliyeti ortaya çıkmıştır. İlk tüketim kooperatifi İngiltere’de kurulurken, üretim kooperatifi Fransa, kredi kooperatifi Almanya’da kurulmuştur. Tarımsal üretim konusunda gelişme, sanayideki gibi büyük işletmelerin kurulması yönünde değil aksine küçük işletmelere doğru olmuştur. Bu nedenle kapitalistik düşünce şeklinin, küçük köylü işletmelerine anlatılması önem kazanmıştır.

Yeni arazilerin tarıma açılması, tarımsal ürün fiyatlarıyla ilgilidir. Bunun yanında verimin artırılması da gereklidir.

Üretim, ülkelerin doğal ve ekonomik koşullarına uygun tarımsal faaliyetlere kaymaktadır. Tarım ürünleri bakımından I. Dünya Savaşı’ndan sonra ülkeler dışa bağımlı olmamayı düşünmüşler ise de hiçbir sanayi ülkesi bunda başarılı olamamıştır. Çünkü çeşitlenen ürün talebi, doğal ve ekonomik koşullar nedeniyle ülke içi üretim ile bunu karşılamayı olanaksız yapmaktadır. Doğal ürünlerin fiyatları karşısında insanlar organik maddeler yerine organik olmayanların kullanımını artırmışlardır. Odun yerini terk ederken, yün yerine bitki lifleri, hayvani hammaddeler yerine bitkisel olanlar kullanılmaya başlanmıştır. Nüfus artışıyla işe yarayan bitkilerin ekilmesi, değeri yüksek hayvansal ürünlere yönelmesi çoğalmıştır.

Artan şehirli nüfusun gıda maddelerinin karşılanmasında tarımın yetersizliği, tarımdaki gelişmelerin, sanayidekilerin gerisinde kalması, tarımsal buhrana yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan tarımsal buhran, bu nedenle ve hububat ihracatı yapan Doğu Avrupa’daki arazinin eksilmesinden ortaya çıkmıştır.

Tarım işletmelerinde tarımın bilimsel kurallar çerçevesinde, kapitalistik işletme tarzıyla yapılması, doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması, insanlığın yetersiz gıda konusu için ümitleri artırabilecektir.

9. 1929-1930 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN TÜRKİYE TARIMI ÜZERİNE ETKİLERİ

1930 yılında Alman Parlamentosu'nun savaş sonu tazminatları saptayan "Young" planını kabul etmesiyle, dünya ülkelerini ümitsizlik içinde çok çeşitli ekonomik tedbirler almaya zorlayan "Dünya Ekonomik Krizi" başgöstermiştir. Bu krizin en etkili nedenleri arasında dünyanın hızla sanayileşmesi, özellikle A.B.D.'nin sanayi bakımından kaydettiği ilerlemenin de yeri vardır.

Sanayi ülkeleri, artan bir şekilde makine üretimini uygulamışlar, Japonya, Güney Amerika ülkeleri gibi birçok deniz aşırı ülkede yeni sanayi dalları ortaya çıkmış ve I.Dünya Savaşı sırasında Avrupa üretiminin yerini almıştır. Rusya'nın gittikçe dünya piyasalarından uzaklaşması sonucunda dünya ekonomilerinde fazla üretim ile fiyat dengesinin bozulması hareketleri görülmüştür. Yabancı sermayenin ülkelere çekilmesiyle iş olanakları birdenbire azalmış, binlerce işçi açıkta kalmıştır. İşsiz sayısı Amerika'da 13 milyon, Almanya'da 6 milyon, İngiltere'de 2,6 milyon, İtalya'da 1 milyon kişiyi aşmıştır. Sanayi ülkelerinde işini kaybedenlerin toplam sayısı 40 milyon kişiyi bulmuştur. İngiltere, Sterling'in altın paritesini düşürmüş ve buna bağlı ülkeler de aynı önlemleri almışlardır. İtalya, ekonomisi kendi kendine yeterlilik ilkesini kabul ederek Dünya Ekonomik Krizi'nin etkilerini hafifletmek istemiştir. Amerika ise Roosevelt'in idaresinde planlı bir ekonomiyi yürütmeye başlamıştır.

1929 yılında 100 olan sanayi üretim endeksi 1932 yılında Amerika'da 53,8, Almanya'da 53,3, Fransa'da 71,6, İngiltere'de 83,5, İtalya'da 66,9'a inmiştir. Toptan fiyatlar, kartelleşme sonucu üretime oranla daha az düşmüştür. Dünya ticareti % 60 daralmıştır.

1930 Dünya Ekonomik Krizi işçilerin ve kaynakların kitle halinde boşluğa düşmesine yol açan büyük bir depreyondur.

Esham ve tahvil borsaları çökmekte, iflaslar çoğalmaktadır. A.B.D., İngiltere, Avusturya ve Almanya'da pek çok büyük şirket iflas ederken, uluslararası ticaret büyük bir gerilemeyle karşı karşıya kalmıştır. 1929 yılının sonundan itibaren bazı ülkeler (Arjantin, Uruguay gibi) altına tahvili kaldırmışlardır. 1931 Eylül'ünde ise İngiltere altın ölçüsü usulünü terketmiştir. Kambiyonun kontrolü, ithalatın kontrolünü de davet etmiştir. Uluslararası kredi mekanizması felce uğramıştır. Özellikle kauçuk ve bakır fiyatlarında büyük düşüşler yaşanmıştır.

Dünya ekonomik buhranı, ayrı ayrı devletlerin ekonomik krizlerinden kaynaklanmakla birlikte, genel bir durum aldıktan sonra, geri tesirle tekrar ülkelerin iktisadi durumlarını etkilemiştir. Bir ülkede dünya ekonomik buhranının yankılarının cinsi, tesirlerinin derecesi başlıca iki şeye bağlıdır :

- a) Ülkenin milletlerarası ekonomik ilişkilerine,
- b) Ülkenin ekonomisinin tabii, sosyal ve siyasi şartları ile ekonominin yapısı, bu yapının işleyiş ve gidişine.

Uluslararası ekonomik ilişkileri henüz çok az olan, büyük ölçüde kendi kendine yetmeye çalışan ülkeler, dünya ekonomik buhranından daha az sarsılmışlardır. Henüz 1930'lu yılların başında Türkiye'nin, dünya ekonomisi ile ilişkileri batı ve orta Avrupa ülkeleri kadar sıkı olmadığından, dünya ekonomik buhranından daha az etkilenmesi beklenmekteydi.

Ekonomisi büyük ölçüde bir sektöre dayalı olan, dünya ticaretinde bu sektöre ait birkaç çeşit ürünle yer alan ülkelerde, sözkonusu sektörler, dünya ekonomik buhranından daha fazla sarsılmışlardır.

Geri kalmış ekonomiler, dünya ekonomik buhranına daha dayanıklıdır denilebilir. Çünkü bunlarda halkın ihtiyaçları daha çabuk daraltılabilir, halk daha ağır yokluklara katlanabilir ve ülke ekonomisi kendi içine daha kolay kapanabilir. Oysa gelişmiş ülkelerin ekonomileri, dış ilişkilerini pek kolay daraltamazlar. Halkı yüksek refah seviyesinde yaşamaya alışmış ülkelerde, buhrana dayanmak daha zordur.

Devlet, makinalı tarımın yerleşmesi için 1926 yılından sonra traktör sahiplerine "mevaddı müsteile rusumu tazminatı" vermeye başlamış ve bunu 1930 yılına kadar sürdürmüştür. 1926-1930 yıllarını kapsayan dönemde devletin bu iş için ödediği paralar şöyledir :

Yıllar	TL
1926	659.638
1927	1.624.922
1928	1.697.671
1929	1.624.950
1930	1.045.000
TOPLAM	6.652.181

Devlet 1930 yılından sonra bu yardımı kesmiş ve traktör sahiplerine 2.700.000 TL tutarında toptan bir tazminat vermiştir.

Türkiye 1927 yılında Yüksek Ziraat Enstitüleri'nin kurulmasına 1.500.000 TL ayırmıştır. Aynı amaçla 1932 yılında 1.500.000 TL daha verilmiştir. 1934 yılında pamuk üretimi ve merinos yetiştiriciliği için 3.000.000 liralık bir tahsisat ayrılmıştır. Türkiye 1923 yılından 1935 senesine kadar tarım için yaklaşık 20.000.000 TL, bütçeden normal olarak tarım için ayrılanın dışında fedakarlıkta bulunmuştur. Ancak devletin sanayi ve ulaştırma için harcadığı paralar, tarıma sarfedilenin çok üstündedir. 1924-1935 döneminde yeni yapılan demiryolları için 282.300.000 TL. harcama yapıldığı Bayındırlık Bakanlığı kayıtlarında yer almaktadır.

Devlet yerli sanayinin kurulması için pek çok fedakarlıkta bulunmuş, vergi ve gümrük muafiyetleri getirmiştir. Sümerbank'ın Kayseri, Ereğli, Nazilli, Malatya ve Bakırköy mensucat fabrikaları için 18.538.000 TL sermaye ayrılırken, şeker sanayiine yatırılan sermayenin 20-25 milyon TL olduğu ifade edilmektedir. Sümerbank ilk beş yıllık sanayi planı için 41.533.000 TL. harcamayla mensucat, kağıt, sun'i ipek, cam ve şişe, kükürt v.b. sanayini kurmayı hedeflemiştir.

Ekonomi içinde en önemli sektör durumunda bulunan tarım, bu işler için harcanan kıymetlerin büyük kısmını yüklenmiştir. Tarım yüklediği bu yüklerle büyük ölçüde dengesini kaybetmiştir.

Türkiye nüfusunun 1927 yılında % 75,77 si, 1935 yılında % 76,4 ü tarım kesiminde bulunmaktadır. 1927 yılında tarımın istihdamdaki payı ise % 81,6'dır. Tarımın ihracattaki payı 1924 yılında % 83,7; 1930 senesinde % 82,2; 1934 yılında ise % 80,1'dir.

1926-1930 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemin ortalaması olarak çiftçilerin, sayım ve arazi vergisi olarak devlete ödediği vergilerin devletin genel bütçesi içindeki payı % 11,64'tür. Bunun dışında tarımın yol parası olarak da doğrudan verdiği kıymetler vardır.

Tarımın ekonomideki bu ağırlığı dikkate alındığında, millet iktisadının kurulmasında, bir hareket noktası seçilmesi lazımsa, bunun tarım olması gerekirdi. Fakat, millet ekonomisinin kuruluşunda ağırlık endüstri ve ulaşıma verilerek tarım ihmal edilmiştir. Oysa tarım, ormancılık, madencilik, sulama, sanayi, ulaştırma ve ticaret gibi millet iktisadını oluşturan unsurların Türkiye'nin isteklerine ve şartlarına uygun olarak kurulmaları ve bütünleştirilmeleri gerekirdi.

Türkiye, millet ekonomisinin kurulması için elinde sayılı ve az vasıtaya sahipken, bunlar bazı ekonomi şubelerinin kurulmasında kullanılmış ve milli ekonominin yüklediği yüklerin ağır kısmı, tarımın üzerine yığıldığı bir dönemde Dünya Ekonomik Buhranı ile karşılaşmıştır.

Türkiye'de tarım ürünlerinin fiyatlarında 1923 yılından 1928 senesine kadar yükseliş sürmüştür. Bilhassa hububat, tütün, pamuk, yün, afyon, üzüm ve incir fiyatlarında bu artış görülmüştür. Bunun temel nedenlerinden biri pazar şartlarının elverişliliği idi. Harp sonrası ağır koşullarla karşı karşıya bulunan Türkiye tarımının kalkınması için 5 yıl gibi kısa bir süre pazar elverişliliği yeterli olmamıştır. Bu arada Türkiye tarımı elverişsiz iklim şartları nedeniyle de zor günler yaşamıştır. Hasat sonuna rastlayan mahalli satış durgunlukları ve satış organizasyonunun yokluğunu fırsat bilen aracı tüccarlar, tarım ürünleri fiyat artışlarından Türk çiftçisinin gerektiği gibi faydalanmasını engellemişlerdir.

Dünya iktisadi buhranının başladığında, Türkiye'deki köylü işletmeleri genellikle mutlak olarak pazara yönelmemiş, pazar için şekillenmemiş bir işleyişe sahipti. Türk tarımı ihracata göre de organize edilmemiş olup Türkiye'nin ihraç tarım ürünleri, dünya pazarında yarı monopol durumunda bulunan sayılı ürünlerdi. İhracat, tüccarlar tarafından gerçekleştirilmekteydi. Dünya ekonomik buhranı Türkiye ziraatının mahalli sorunlarını keskinleştirmiştir.

Pazarlama organizasyonunun yetersizliği, dış ticaretin düzensizliği vb. nedenlerle tarım ürünleri fiyatlarının istikrarsızlığı, Türkiye için çok eskilerden itibaren tarım ürünlerinin fiyatlarında istikrarsızlığa sebep olmuştur. Dünya ekonomik buhranı başladıktan sonra tarım ürünleri fiyatlarında sürekli düşme başlamıştır. Bu fiyat inişleri 1928-1929 yılından itibaren kendini göstermiş ve 1932-1933 senelerinde çiftçiyi çok zor duruma düşürecek seviyeye inmiştir. Fiyat düşüşleri önce ihraç ürünlerinde, özellikle tütün, afyon ve pamukta olmuştur. Çünkü ihraç ürünleri fiyatları üzerine sebepleri mahalli olan buhranlarla, dünya ekonomik buhranının ortak etkisi olmuştur.

Endüstri bitkilerinden fiyat düşüşlerine ilk konu olan ürün tütün olmuş, bunu pamuk ve afyon izlemiştir. 1927 yılına göre 1935 yılında pamuk fiyatı % 38,40, afyon fiyatı % 66,30, susam fiyatı % 62,60 oranında düşme göstermiştir. Fiyat düşüşleri yalnız bu ürünleri yetiştiren üreticileri değil, ülke ekonomisini de sarsmıştır. Tütün, afyon ve pamuğun Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı 1930 senesinde % 41,70 iken bu oran 1934 yılında % 19,9'a düşmüştür. Bu düşme diğer ihraç ürünlerinin hızlı artışından değil, bu üç ürünün ihracat değerindeki düşmeden kaynaklanmaktadır. Üç ürünün 1930 yılında 63,1 milyon TL olan ihracat değeri 1934 yılında 18,3 milyon TL'na düşmüştür. Türkiye tarımı bu fiyat inişlerini, istihali ve satışı artırarak göğüslemek istemiş ise de bunda başarılı olamamıştır. Ürünler için oluşan fiyatlar maliyeti karşılamaktan uzak kalmaya devam etmiştir.

Özellikle iç pazar için önemli olan baklagillerin fiyatları da 1927 yılından başlayarak düşmeye başlamıştır. 1927 senesine göre 1935 yılında nohut fiyatlarının % 46,5, bakla fiyatlarının % 54,3, fasulye fiyatlarının ise % 39,2 düştüğü görülmüştür.

Türkiye'nin ekiliş alanları içinde en yüksek payı alan hububat grubunda ise yeni büyük fiyat düşüşleri yaşanmıştır. 1927 den 1935 senesine fiyatlardaki iniş oranı Ankara borsasında buğday için % 61,0, arpa için % 38,7 olmuştur. Eskişehir borsasında mısır fiyatı aynı dönemde % 62,10 düşmüştür.

Dünyaca tanınan bazı meyvelerimizin fiyatları da düşmüştür. Ancak bunların fiyatları buhrana daha fazla dayanabilmiş ve fiyat düşüşü diğer tarımsal ürünlerden sonra başlamıştır. 1927-1935 döneminde üzüm fiyatı % 73,40, incir fiyatı % 66,20, fındık fiyatı % 26 civarında gerilemiştir. Bu üç ürünün, toplam ihracattaki payında ise önemli bir değişiklik olmamış 1927-1935 periyodunda yıllık % 12,86 ile % 20,86 arasında değişim göstermiştir.

Hayvancılık ürünlerinin fiyatları da aynı dönemde önemli düşümlere konu olmuştur. 1927 yılına göre 1935 senesinde yün fiyatı % 37,40; tiftik fiyatı % 63,90; koyun derisi fiyatı % 37,10 oranında inmiştir. Canlı hayvan fiyatlarındaki düşümler daha şiddetli olmuştur. Örneğin buhrandan önce 8-12 TL arasında satılan canlı bir koyunun fiyatı, buhrandan sonra 150-200 kuruşa düşmüştür. Buhran öncesi 80-100 TL olan at, buhran sonrası 30-40 TL; 40-60 TL olan inek 20-30 TL' na satılır olmuştur.

İhracatın düzensizliği nedeniyle dış pazarları kaybettikten sonra yumurta fiyatları çok fazla düşmüş ve 15-20 paraya kadar adedi satılmıştır.

Hayvansal ürün fiyatlarındaki bu düşme sonucunda Anadolu'da hayvancılıkla geçimini sürdüren bir çok çiftçi, sürülerini çok ucuz fiyatla elden çıkartmak zorunda kalmıştır.

1924-1934 döneminde canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ihracatımızdaki yeri yapılan fazla ihracatla korunmuş ve 20,97 milyon TL olan ihracat değeri 19,37 milyon TL'ye gerilemiştir. Fakat diğer ürünlerin ihracat değerindeki düşmeler sebebiyle ihracatta canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin payı sözkonusu dönemde % 13,19'dan % 21,02'ye yükselmiştir.

Genel olarak tarım ürünleri fiyatlarında % 50'nin üzerinde ortaya çıkan fiyat düşmeleri, çiftçinin üretip pazara arzettiği ürün karşılığı olarak eline geçen paranın azalmasına, çiftçi gelirinin gerilemesine, alım gücünün düşmesine neden olmuştur.

Dünya ekonomik buhranı döneminde tarım ürünlerinin fiyatları hızla düşerken, sanayi ürünlerin fiyatları kısmen sabit kalmış, kısmen de az bir düşüş göstermiştir.

Türkiye, Cumhuriyet döneminde, Osmanlı İmparatorluğu'nun gümrük politikasındaki bağılıklarından kurtulmuştur. Türkiye'nin takip ettiği gümrük politikasına göre, fazla gelir elde etmek için gümrükler yükseltilmiş ve Türkiye pazarında yabancı sanayi mallarının fiyatları yükselmiştir. İzlenen vergi politikası sonucu yeni konulan vergilerde endüstri mallarının fiyatlarının iç pazarda yükselmesine sebep olmuştur.

Daha sonra devlet, ülkede yerli bir sanayinin kurulması çalışmalarını başlatmış ve yeni kurulacak bu sanayiye koruma politikası izleyerek, Türkiye'de üretilen sanayi ürünleri fiyatlarının, dünya pazarındaki fiyatların üzerine çıkmasını sağlamıştır. Bunu takip eden dönemde döviz ihracına konulan sınırlamalarla da yabancı sanayi ürünlerinin ülkeye girmesi daha zorlaşmıştır. Kontenjan ve takas sisteminin de uygulamaya başlanmasıyla, sanayi ürünleri pazarı yeni bir şekil almıştır. Dünya pazarlarında sanayi ürünlerinin fiyatları düşerken, Türkiye'de üretilen sanayi ürünlerinin fiyatları izlenen politikalar doğrultusunda uzun zaman sabit kalmış, tarım ürünlerinin fiyatları ise düşmeye devam etmiştir. Çiftçiler ürünlerini iç pazara ve dünya pazarına gittikçe ucuz

fiyatla verdiği halde, sanayi ürünlerini pahalıya satın almak zorunda kalmıştır.

1926 yılı öncesi yerli şeker sanayi bulunmayan Türkiye, ihtiyacı olan şekeri ithal ediyordu. 1926 senesinden sonra yerli şeker sanayi iç piyasaya şeker vermeye başlamıştır. Fakat 1934 yılına kadar iç üretim, talebi karşılayamazken, ancak 1934 yılında yerli şeker üretimi talebe yeter duruma gelmiştir. 1927-1935 periyodunda Türkiye iç pazarında tarım ürünleri fiyatları % 60-75 oranında düşerken, şeker fiyatları ancak % 20-27,3 oranında inmiştir.

Türk çiftçisinin bir kg. şeker alabilmek için 1927 yılında 3,74 kg buğday veya 5,96 kg. arpa veya 6,61 kg mısır veya 32,20 kg şeker pancarı vermesi gerekirken, bu miktarlar 1933 senesinde 6,60 kg buğday; 12,04 kg. arpa; 21,61 kg mısır; 38,90 kg. şeker pancarına yükselmiştir. Şeker fiyatlarının yüksekliğine 1935 yılında devlet müdahale etmiş, şeker fiyatlarını biraz düşürürken, şeker pancarı fiyatlarını da indirmiştir.

Türkiye'ye girişteki petrol fiyatları 1927 yılından 1930 senesine kadar düşmüş, 1930 yılında birden artış göstermiş daha sonraki yıllarda yine düşmeye devam etmiştir. Türkiye kapılarında, petrol fiyatı ucuz olduğu ve yıldan yıla düştüğü halde Türkiye'nin iç pazarında petrol ucuza satılmamış ve fiyatlar da dışarıda düştüğü oranda düşmemiştir. Örneğin 1927 yılında Türkiye'nin kapılarında 8,5 kuruş/lt olan petrol fiyatı 1932 senesinde 5,1 kuruş/lt'ye düşerek % 41 oranında azalırken, İstanbul'da 1927'de 20,9 krş/lt olan petrol fiyatı 1933 yılında 20,20 krş/lt'ye inerek ancak % 3,4 nisbetinde düşüşe konu olmuştur. 1927 yılına göre 1935 yılında Mersin'de petrol fiyatları % 3,1; Samsun'da % 10,5 oranında yükselmiştir.

Türkiye harpten önce büyük miktarda dokuma sanayi mamulleri ithal eden ve döviz ödeyen bir ülkedir. Bu nedenle Cumhuriyetle birlikte dokuma sanayinin kurulması, sanayileşme planında öncelik tanınan bir konu olmuştur. Dokuma sanayi gelişebilmesi için devlet tarafından korunmuştur ve dünyada dokuma fiyatları düşerken bile, Türkiye'de fiyatlar aynı ölçüde düşmemiştir. Örneğin çiftçinin en fazla kullandığı dokuma ürünlerinden iyi cins patiskanın fiyatı 1927 senesine göre 1935 yılında ancak % 8,6 düşüş göstermiştir. 1927 yılında 50,3 kg. buğday ile bir metre yünlü kumaş alınırken, 1935 senesinde ancak 118,6 kg. buğday ile bir metre yünlü kumaş alınabilir olmuştur.

Buhran yıllarında, tarım ürünleri fiyatlarının büyük pazardan köylüye doğru geldikçe düşmesi, sanayi ürünleri fiyatlarının ise büyük pazardan köylüye doğru geldikçe artması, Türk çiftçisi için büyük bir sorun olmuştur.

Sanayi ürünleri lehine bozulan fiyat dengesi, sanayi ürünleri ucuzlatılarak sağlanması yoluna gidilmeyince, en önemli tedbirlerden biri tarım ürünlerinin üretim masraflarını düşürmek olarak düşünülebilir. Fakat tarım ürünleri için tüketicinin ödediği fiyatlarla, çiftçinin eline geçen fiyatlar arasındaki fark konusundaki uygunsuzluğun da ortadan kaldırılması gerekmektedir. Türkiye

tarımında girdi tasarrufu ile üretim masraflarını indirmek imkanı çok sınırlıdır. Çünkü çiftçi zaten yeterli girdi kullanamamaktadır ve genelde tabiata bağlı ekstansif tarzda üretim sürdürülmektedir. Yani Türk çiftçisi, tasarrufun sınırında çalışmaktadır. Daha teknik çalışarak yani daha fazla sermaye kullanarak üretimi artırıp, birim üretim masrafını düşürmek ise buhran döneminde çiftçiden istenecek bir durum değildir. Zaten tarım ürünlerinin fiyatları düşmeye başlayana kadar çiftçiler traktör, pulluk, tırmık gibi yeni ve teknik araçları satın alabiliyorlardı. Fiyatlar düştükten sonra çiftçi bırakın bu vasıtaları satın almayı, daha önce almış olduklarını bile bir tarafa bırakıp, eski aletlerine dönmüştür. Çünkü üretimi artırmak için çiftçide bir şevk kalmamıştır.

Buhran yıllarında, ucuz fiyatla bile pazarda tarım ürünlerinin satışında güçlükler yaşanmaktaydı.

Türkiye’de çiftçinin fakirliği, onu işletme sermayesine muhtaç bulunduruyordu. Fiyatların uygun olduğu zamanlarda bazı işletme vasıtalarının satın alınması çiftçileri az veya çok bir borca sokmuştur. Küçük çiftçiler ise veresiye alış verişten dolayı tüccara borçlu bulunuyor ve bunun için bir faiz ödüyorlardı. Dünya ekonomik buhranından önce T.C. Ziraat Bankası çiftçiye açtığı krediler için % 9 faiz, % 3 komisyon olmak üzere % 12 faiz alıyordu. Banka aynı faizi buhran yıllarında da uygulamıştır. Çiftçinin o dönemde esas kredi kaynağı olan şahıslar ve tüccarlar ise % 25 ile % 100 arasında faiz almaktaydılar.

Çiftçinin ekonomik yükleri arasında vergiler de önemli bir yer tutmaktadır. Bilhassa buhran yıllarında vergiler kendilerini daha fazla hissettirmişlerdir. O dönemde yeni konulan vergiler olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu’ndan devredilen bazı vergiler de yürürlükte bulunmaktaydı. Vergiler genellikle varlık veya gayrisafi hasıla esas alınarak hesaplanmaktaydı. Hatta demirbaş üzerine konulmuş vergilerde bulunmaktaydı. Buhran yıllarında bazı vergiler işletmelerin fazla hasılasıyla değil işletmenin demirbaşı kullanılarak ödenmiştir. Kriz döneminde tarım ürünleri fiyatları düşerken, çiftçilerin vergi yükleri hafiflememiştir.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde Osmanlı Devletinde uygulanan Aşar Vergisi kaldırılarak onun yerine arazinin kıymeti esas alınarak belirlenen arazi vergisi, artırılarak alınmaya başlanmıştır. Buhran yıllarında arazi vergisi aynı şekilde çiftçiden alınmaya devam edilmiştir. Doğal olarak tarım ürünleri fiyatları düştüğü için bu verginin ürün karşılığı artmıştır. Örneğin birinci tip arazinin dekarı için 1927 yılında 2,32 kg. buğday karşılığı arazi vergisi ödenirken, bu miktar 1935 senesinde 5,08 kg.’a yükselmiştir. Buhran yıllarında arazi kıymetleri de düşmüştür. Örneğin, Adana’da 20-25 TL/da olan arazi fiyatı 2-3 TL/da’a düşmüştür. Ancak arazi vergisi hala eski takdir edilen kıymetten alınmaya devam edilmiştir. Bazı çiftçiler, arazi vergisini ödeyemedikleri için, yalnız arazi vergisini ödemek şartıyla arazilerini kiraya vermişlerdir.

Çiftçi hayvanları için baş üzerinden Sayım Vergisi ödemekteydi. Hayvanların değer farkını dikkate almayan bu vergi ülkenin her yerinde aynı uygulanmaktaydı. 1925 yılında koyun ve kıl keçi başına 23 krş., tiftik keçisi başına 20 krş., deve başına 100 krş., domuz başına da 200 krş. Sayım Vergisi alınırken, 1923 yılından itibaren bütün hayvanlardan alınmaya başlanmıştır. 1932 yılında koyundan 50 krş/adet, sığırdan 90 krş/adet, mandadan 150 krş/adet, at ve katırdan 125 krş/adet, merkepten 50 krş/adet, deveden 200 krş/adet, domuzdan 300 krş/adet Sayım Vergisi alınmaktaydı. 1925 yılına göre 1932 senesinde Sayım Vergisinin % 12,5 ile % 66,6 oranında hayvan cinslerine göre artış gösterdiği görülmüştür.

Hayvan ürünleri fiyatlarının düşüşü karşısında, hayvancılık yapan çiftçilere sayım vergisi ağır gelmeye başlamış, hatta bazıları bu vergiyi ödeyebilmek için demirbaşını satmak zorunda kalmıştır. Orta Anadolu'da bazı çiftçiler yalnız vergisini ödemek ve sonradan demirbaşı iade etmek şartıyla sürüleri kullanacak kimseler aramaya başlamışlardır.

Çiftçinin ödediği vergilerden biri de yol parasıdır. Valilikler tarafından belirlenen yol parasını, ekonomik buhran yıllarında ödemede güçlük çeken köylüler, buna karşılık bedenen çalışarak ödeme yoluna gitmiştir.

Buhran yılları öncesi ağırlığını pek duymadığı vergi ve salmalar, buhran yıllarında köylü için ciddi bir yük olmuşlardır. Bu yıllarda tarım ürünleri fiyatları düşerken, köylünün vergi mükellefiyetleri o kadar düşmemiş, hatta okul yaptırmak, köy konakları kurmak v.b. işler için istenen destekler de sürmüştür.

Buhran etkisini göstermeye başladıktan sonra çiftçi artık geçimini temin edecek kazancı elde edememeye başlamıştır. Buhran öncesi de genelde aracılara giden kazancı nedeniyle, çiftçinin bir sermaye birikimine yol açacak ölçüde gelir elde edemediği belirtilebilir.

Türkiye'de, dünya ekonomik buhranının etkileri tarımla ilgili olarak şu başlıklar altında incelenebilir :

- a) Üretimin duraklaması ve gerilemesi
- b) İşletmelerin yüzüstü bırakılması
- c) Çiftçiliği terketmek
- d) İş yokluğu
- e) Sermaye, kredi yokluğu ve tefecilik
- f) Çiftçinin ödeme gücünün azalması
- g) Çiftçinin alım gücünün azalması

Aşağıda bu konular hakkında kısaca açıklamalarda bulunulacaktır:

a) Üretimin Duraklaması ve Gerilemesi

1923 yılından sonra başlayan tarımsal üretim artışı Dünya Ekonomik Buhranına kadar sürmüştür. Tarımda, üretimin düşüşü, yavaş yavaş üründen ürüne geçerek ortaya çıkmıştır. Tarla bitkilerinden ilk üretim azalması tütünde görülmüştür. 1927 yılında 886.052 dekar tütün ekilip 69.604 ton tütün elde edilirken, 1934 senesinde ekim alanı 600.000 dekara, üretim de 40.000 tona gerilemiştir.

Pamuk üretiminde de aynı durum yaşanmıştır. Fakat pamuklu dokuma sanayinin kurulup, devletin desteklemesi ile pamuk üretimi yeniden artış göstermiştir.

Anadolu'da pek çok tarım alanının hububat yetiştiriciliğini zorunlu kılması ve ülkede geniş ölçüde yetiştirilmesi nedeniyle hububatta üretim gerilemesi göze çarpmamakla birlikte bir duraklamanın yaşandığı söylenebilir. Buhran döneminde hububat içinde yalnız pirinçte bir üretim artışı görülürken, baklagillerin üretiminde de duraklama yaşanmıştır.

Buhranı izleyen yıllarda, tarla tarımından elde edilen ürünlerin para etmediğini gören bir kısım çiftçiler, devletin de teşviki ile bahçe tesis etmeye başlamışlar ve bağ ile meyva bahçelerinde genişleme olmuştur.

Buhran başlamadan önce az da olsa yıldan yıla hayvan sayısı artarken, buhrandan sonra hayvansal ürünlerin fiyat düşüşü, Sayım Vergisi v.b. nedenlerle hayvan sayısı bilhassa at ve koyun sayısı gerilemiştir.

Türkiye tarımında eskiden varolan, bir ürünün üretimini bırakıp, diğerinin üretimine başlama olayı, buhranla daha şiddetlenmiştir. Bir tarım işletmesinde bu durumun organizasyon, malzeme ve idari değişiklik gerektirdiği ve masraflı bir iş olduğu dikkate alındığında, sık sık üretim şubesi değişmelerinin işletmeleri ekonomik yönden sarsması beklenir.

b) İşletmelerin Yüzüstü Bırakılması

1925-1927 yıllarını kapsayan dönemde yeni tarım işletmesi kurulması, işletmelerin sermaye noksanlarının yeni olarak tamamlanmaya çalışılması teşebbüsleri, özellikle Karadeniz, Orta Anadolu, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde görülmekteydi. Ancak buhran başladıktan sonra bu girişimler durmuştur. Hatta bir çok işletme üretimi durdurup, tarım alet ve makinalarını paslanmaya terk etmiştir.

c) Çiftçiliği Terketmek

Buhranın etkisiyle, köylüyü toprakta tutan nedenler gevşemeye başlamıştır. Çünkü tarım rantabl olmaktan çıkmıştır. Çiftçi geçimini sağlayabileceği başka işler aramaya başlamış ve ülkenin pek çok yerinde çiftçiliği bırakan vatandaşlar görülmüştür. Yalnız bu olayda, köyden şehre göç değil, tarımı belli bir süre bırakıp, başka yollardan geçinme çareleri aranmaktadır. Genellikle erkekler tarım dışı işlerde çalışmak için köylerden ayrılmışlardır.

d) İş Yokluğu

Buhran yıllarında tarımda prodüktif çalışmak imkanı azalmış ve çiftçi kendisini daha iyi geçindirecek işleri bulamayacak bir duruma düşmüştür. Çiftçi kendi işgücünü işletmesinde değerlendiremediğinden başka işlere (demiryolu inşaatı, kapıcılık, odacılık v.b.) yönelmiştir ki, bu ülke ekonomisi açısından da kayıptır.

e) Sermaye, Kredi Yokluğu ve Tefecilik

Daha öncede az sermaye ile çalışan Türkiye tarım işletmelerinde, üretim faktörleri içinde sermayenin yeri doğa ve işgücünden sonra üçüncü sıradadır. Tarım ürünü fiyatlarının düşmesiyle, sermayeyi tamamlama gayretleri durmuş, tarıma sermaye akışı kesilmiş, hatta daha önce tarıma yatırılmış olan paralar da çeşitli fırsatlarla geri alınmaya başlamıştır. Zaten çiftçi mecburen kendi temel sermayesini yemeye başlamıştır.

Sermayenin tarıma akışının durması, sermayenin tarımdan kaçması, kredi buhranını ortaya çıkarmıştır. Önceleri çiftçi borcunu ödemek, vergisini yatırmak, ani ihtiyaçların gidermek gibi amaçlarla kredi alırken, üretime yönelik kredi kullanımı son derece düşüktü. Tarımsal buhran başladıktan sonra çiftçi vadesi geldiğinde ödeyemediğinden yeni kredi alamadı. T.C. Ziraat Bankası' da verdiği krediler dönmeyince kredi dağıtmayı sınırlandırmıştır. Hatta kredi vermeyi ya tamamen kesmiş veya çok ağır şartlara bağlamıştır.

Köylü için esas kredi kaynağı tüccarlar ve şahıslardır. Köylünün, tüccardan bütün yıl veresiye yaptığı alışverişler deftere en yüksek fiyattan geçtiği gibi ayrıca da buna faiz hesaplanmaktaydı. Bu tüccarlar, köylünün ürününü de düşük fiyattan alırlardı. Tüccarlar köylüye bu krediyi hep aynı vermez, köylü sıkışınca para olarak verirlerdi. Çiftçi, tüccar ve faizcilere olan borcunu ödemedi zorlanmaya başlayınca, bunlarda kredi vermeye yanaşmaz olmuşlardır.

Çiftçinin krediye sıkıştığı bu dönemi iyi değerlendiren faizciler, çok ağır şartlarla para vermeye başlamışlardır. Bu durumda ülkede faizcilik ve tefecilik alıp yürümüştür.

f) Çiftçinin Ödeme Gücünün Azalması

Türk çiftçisi, üründen ürüne borçlarının hepsini veya büyük bir kısmını kapatabiliyordu ve yeniden borç alabiliyordu. Oysa buhrandan sonra çiftçi, harman sonunda da borçlarını ödeyemez olmuştur. Böylece borçlar devrederek yıldan yıla büyümüştür.

Çiftçi buhran döneminde devlete, T.C. Ziraat Bankası'na ve şahıslara olan borcunu ödemede güçlüklerle karşılaşmıştır. Ziraat Bankasının 1935 yılına devrettiği ipotekli avansların % 96,43'ünü vadesi geçenler oluşturmaktadır. Orta ve uzun vadeli avanslarda vadesi geçenler % 83,84'ü, tarımsal kredi ve kooperatifleşme için verilenlerde % 55,67'sini, rehinli avanslarda da vadesi geçen alacaklar % 84,88 oranını bulmuştur ki bu durum ödeme güçlüğüne yansımaktadır. T.C. Ziraat Bankası haciz koyduğu çiftçi arazilerini pek çok yerde satamamıştır. Bankanın alacaklarını tahsil için yaptığı girişimler, çiftçinin, bankaya karşı psikolojisini istenmeyen şekilde etkilemiştir.

g) Çiftçinin Alım Gücünün Azalması

Buhran öncesi pazar ekonomisine geçmeye başlayan Türk çiftçisi bunu alım gücü arttıkça belirgin olarak ortaya koyuyordu. Çiftçi ihtiyacı olan sanayi ürünlerini pazardan alabiliyordu. Buhran başladıktan sonra çiftçinin alım gücü azalmış ve pazarla ilişkileri seyrekleşmiştir. Çiftçi artık pazardan evine boş heybelerle veya içinde çok zaruri ihtiyaç maddeleriyle dönmeye başlamıştır. Örneğin, köylü buhran öncesi gibi giyim maddesi alamamakta, şeker, çay, kahve tüketememektedir. Hatta köylünün evinde, tuz bile idare ile kullanılabilir madde haline gelmiştir. Pek çok köylü petrol yakmamakta ve geceleri karanlıkta oturmayı tercih etmekteydi. 1925-1928 döneminde bazı yörelerde ipekli çorap, fantezi ayakkabı giyecek duruma gelen kadınlar, artık yamalı giyecekler giymek zorunda kalabiliyorlardı.

Bu dönemde yerli sanayinin gelişebilmesi için mallarına talebin artması, köylünün pazarla bağlarını zayıflatması ile uyumsuzdu. Çiftçi büyük ölçüde mal ve para ekonomisini terk ederek ev ve ayniyat ekonomisine dönmüştü ve kendi kendine yetmeye çalışıyordu.

Türkiye'de kamuoyu, ekonomik buhranı, dünya buhranı şeklinde algılamış ve ayrıca tarımsal buhran üzerinde durulmamıştır. Sorunun çözüm bulmasının dünya ekonomik buhranının bitmesine bağlı olduğu düşünülmüştür. Gerçekte zayıf olan Türkiye ekonomisinde zaman zaman mahalli buhranlar olmaktadır, bunlar dünya buhranı ile birleşmişlerdi. Türkiye'de buhran özellikle tarımsal buhran olarak başlamıştır. Çünkü ekonominin temel sektörü tarımdı.

Kamuoyu, tarımsal ürün fiyatlarının düşmesini aşırı arza bağlayarak, üretimin sınırlandırılmasını istemiştir. Oysa henüz gerçek üretim kapasitesine ulaşamayan Türkiye'de tarımsal üretimin canlandırılması gerekiyordu.

Türkiye'nin alacağı tedbirlerin satış organizasyonu ve ürünlerin sürümünü ait olması lazımdı.

Buhran başladıktan sonra da Türkiye, endüstri ve ulaştırmayı ön plana alan ekonomi politikası izlemiştir. Tarım politikası ikinci derecede bir dava olarak yürütülmüştür. Ekonomi politikasının, tarım alanında başardığı en önemli işlerden biri Aşar'ın kaldırılmasıdır. İklimin iyi gitmediği dönemlerde, çiftçilere tohumluk ve gıda maddesi dağıtmak, tekniği ilerletmek için pulluk dağıtmak, damızlık hayvan vermek gibi girişimler görülmüştür. Harpten sonra tarımsal üretimin iki misline çıkartılması parolası ile bir makinalaşma politikası izlenmiş ve ülkeye yüzlerce traktör getirilmiştir. Daha sonra tarım ürünleri fiyatlarının düşmesi ile üretimin iki misline çıkarılması parolası unutulmuş ve hatta üretimin sınırlandırılması yönünde görüşler ortaya çıkmıştır.

Dünya ekonomik buhranının hemen başlangıcında, tarım politikası, tarım ilminin kurulmasını öncelikli işlerden saymış ve 1927 yılında tarım eğitimi reforma uğramıştır. Pek çok genç tahsil için yurt dışına gönderilirken, Ankara'da, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulması çalışmalarına başlanmıştır. Bu dönemde tohum ıslah istasyonları ile fidanlıkların kurulması işleri de olumlu girişimler olmuşlardır.

Sanayi politikasının peşinden sürüklemeye başladığı tarım alanında, merinos ve pamuk meseleleri gündeme gelmiştir. Köylü sorunlarını yeterince dile getiremediği için zaman zaman tarımın asıl meselelerine uzak kalınmıştır.

Dünya ekonomik buhranının, Türkiye ekonomisindeki etkilerini hafifletmek amacıyla bir kısım tedbirler uygulanmıştır. Bunlar direkt ve indirekt olarak iki kısımda incelenebilir :

- Endirekt önlemler

İç pazarı korumak, yerli mallarının korunması ve tüketiminin artırılması yönünde himayeci ekonomi politikası izlenmiştir. Bu konuda "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti" çok gayret harcamıştır. Yerli malı kullanma parolasında öncelikle yerli sanayi mallarının tüketiminin teşvik edildiği görülmüştür. Tarım ürünleri ikinci sırada kalmıştır. Oysa Türkiye'nin belli yerlerinde yetişen bazı tarım ürünleri, henüz ülkenin her yerinde tüketilmiyordu. Hammadelere de, mamul maddeler kadar önem verilmediği söylenebilir. Tüketicie yerli malı tüketmesi empoze edilirken, sanayicinin de yerli hammadde kullanması özendirilmeliydi. Örneğin o dönemde ipekli dokuma sanayi yurt dışından yarı mamul ve hammaddeye talip olurken, dokuma sanayi yüksek kaliteli yabancı pamuk, yağ, sabun sanayi, yer fıstığını düşük bir gümrükle ithal etmek gayretinde bulunmuştur. Halbuki bu hammaddelerin ülke içinden kullanımı özendirilmeliydi. Çünkü iç pazarın canlanması için bu çok önemliydi.

Tarım ürünlerinin fiyatları düşmeye başladıktan sonra en etkin

önlemlerden biri, hammadde olabilecek olan ürünleri işleme ve değerlendirme olmalıydı. Bu konudaki girişimler sınırlı kalmıştır. Örneğin, bu kapsamda ispiro ve ispirotolu içkiler için iç pazardan üzüm ve incir satın alınarak işlenmesi teşvik edilmiştir.

Dış ticarete kontenjan ve takas politikasının uygulanması, dışarıdan alınan ürünlere karşılık tütün, üzüm, incir v.b. ürünlerin verilmesi tarım için faydalı olmuştur.

Buhran döneminde, genellikle tarım ürünleri fiyatları üzerine direkt etkili olacak teşebbüsler yerine tarım tekniğinin ilettilmesine daha fazla önem verilmesinin, krizle fazla bir ilgisi bulunmamaktaydı.

- Direkt önlemler

Bunlar, kriz içinde bulunan tarım için alınan önlemlerdir.

a) Sayım Vergisinin indirilmesi

Sayım Vergisi 1925 ve 1929 yıllarında yükseltildikten sonra 1931-1932, 1936 yıllarında düşürülmüş ise de, düşüş oranı sayıları çok olan hayvanlarda az olmuştur. Sayım Vergisinin daha fazla indirilmesine bütçe açığı dolayısıyla maliye karşı çıkmıştır.

b) Bazı sanayi ürünlerinin fiyatlarının düşürülmesi

1935 yılında tuz ve şeker fiyatlarında az bir düşüş yapılmıştır. Bu iniş devletin vergiden yaptığı özverilerle olmuştur.

c) Çiftçi borçları

T.C. Ziraat Bankası vadesi dolan alacaklılarının tahsili için nakit yerine ayniyat almaya başlamıştı. Fakat bu ayniyatın, banka tarafından yeterince değerlendirilemediği söylenebilir. Çiftçi borçlarının tecil edilerek taksitlendirilmesine de teşebbüs edilmiştir. 1933 yılında faiz ve komisyon için alınan oranın % 12'den % 10'a indirilmesine karar verilmiş ise de uygulama sonraya bırakılmıştır. Çiftçinin, devlete olan borçlarının bir kısmı, bazı yerlerde belli oranlarda affedildi ise de sorun çözülememiştir. Çiftçi borçlarını ödeyemiyordu. Çiftçinin şahıslara olan borçları için bir önlem alınamazken, faizci ve tefecilerle de yeterince mücadele edilememiştir.

d) Buğday konusu

Çiftçiler tarafından geniş ölçüde üretilen buğdayın fiyatını düşmeye karşı korumak için 3.7.1932 tarihinde "Buğday Koruma Kanunu" çıkarılmıştır. Kanuna göre hükümet, iç pazarda devlet hesabına buğday alabilecekti. Buğday satın alma ve bu alışların finansmanı işi T.C. Ziraat Bankası'na bırakılmıştır. Banka, onbir yerde buğday alım merkezi açarak alım yapmıştır. Taban fiyatı da 1932 yılı için 5,5 krş/okka olarak tespit edilmiştir. Ancak alım merkezleri dışında buğday 2,5 – 3,5 krş/okka fiyatla satılmıştır. İzleyen yıllarda alım merkezlerinin sayısı daha da artırılmıştır. Sayı 1934 yılında 52'ye, 1935

senesinde 60'ın üzerine çıkmıştır. Buna rağmen pek çok çiftçi mecburen buğdayını daha düşük fiyatla borç mal ve para aldığı tüccara teslim etmiştir.

Pek çok tüccarda topladığı buğdayı, üretici gibi devlete satmak girişiminde bulunmuş ise de, bu önlenmiştir.

1933 yılında buğday fiyatları ekstra ve normal olarak belirlenerek bir hata düzeltilmiştir.

Daha sonra Devlet ülkenin çeşitli yerlerinde hububat siloları yaptırmıştır. T.C. Ziraat Bankası buğday alımından kâr edememiştir. Fakat bu girişim, buğday alım merkezleri civarındaki çiftçiler için bir rahatlama sağlamıştır.